

ГАЛИЦЬКА АРХЕОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ: ПІДСУМКИ ПОЛЬОВОГО СЕЗОНУ 2001 РОКУ

Галицька археологічна експедиція Прикарпатського університету протягом кількох років плідно співпрацює з відділом археології Національного заповідника “Давній Галич” та Інститутом археології НАН України. Ця співпраця виражається у створенні спільної Галицької археологічної експедиції, науковим консультантом якої є член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор В.Д.Баран. У складі експедиції працюють два загони – Галицький, який очолює доцент кафедри всесвітньої історії Прикарпатського університету Б.Томенчук, і Трипільський, яким керують завідувач відділу археології Заповідника, кандидат історичних наук Т.Ткачук і старший викладач кафедри історіографії і джерелознавства І.Кочкін. Протягом польового сезону 2001 року дослідження вели обидва загони експедиції.

Галицький загін експедиції продовжив дослідження на території Крилоського городища – дитинця княжого міста Галича, які було розпочато в 1990 р.

Основні роботи цього польового сезону здійснювалися на розкопі № VI (урочище Митрополічі палати). Розкоп було розширено на схід за рахунок прирізки площею 12х4 м*. Культурний шар у цій частині розкопаної площі мав товщину 2,5-3,5 м. На глибині 0,40-0,50 м від сучасної поверхні було простежено згорілі залишки великих дерев'яних будівель, які, очевидно, входили до єпископсько-митрополітичних комплексів XVII – XIX ст.

На глибині 0,60-1,00 м від сучасної поверхні відкрито південно-західний кут потужного кам'яного фундаменту під велику багатоповерхову дерев'яну будівлю пізньосередньовічного часу. Вона може бути пов'язана з єпископським палацовим комплексом. Фундамент шириною 0,90 м і висотою 0,35 – 0,55 м складено з великих кам'яних блоків, аналогічних тим, які використані при будівництві Успенського собору, але вже повторного використання. Більшу частину фундаменту розібрано в XIX ст. У процесі його розчистки виявлено уламки кераміки XII - XIII ст., бойову сокиру XIII - XIV ст. та великий фрагмент свинцевої бляхи.

Увесь культурний шар пізньосередньовічного часу сильно пошкоджений новими вапняними ямами, заповненими будівельним сміттям, а також великою вирвою від снаряду часів Першої світової війни.

На глибині 0,8 – 1,5 м від сучасної поверхні виявлено потужний культурний шар XII – XIII ст., який злягав на знівельованій материковій основі. При цьому було повністю знищено шар культури фракійського гальштату та IX – XI ст. У 2001 р. вдалося далі простежити західну частину князівського палацового комплексу XII-XIII ст., який являв собою велику багатоповерхову і багатопланову дерев'яну будівлю. Західна частина мала, очевидно, господарське призначення (трапезна, кухня, комори тощо). Тут нами виявлено багато кераміки і велику кількість тваринних кісток (роздроблених і обварених). Під підлогою досліджено залишки великих підвалів, стіни яких були облицьовані деревом. У їх заповненні знайдено фрагменти амфор. Уперше вдалося виявити і “підземний прохід” між підвальними приміщеннями. Його ширина 1,20-1,55 м, а висота 1,3 м.

Крім стаціонарних археологічних розкопок, Галицький загін провів окремі розвідкові дослідження на території області.

Трипільський загін експедиції продовжив розпочаті у 1999 році розкопки багатопланового поселення в урочищі Кути поблизу Більшівців Галицького району Івано-Франківської області. Нижній шар поселення залишений носіями культури лінійно-стрічкової кераміки доби неоліту, шар трипільської культури має три пласти – середнього (заліщицька

група) і пізнього етапів (кошиловецька та шипинецька групи) розвитку культури. Тут трапляються також матеріали доби ранньої бронзи (межановицька культура) і киево-руської доби.

Дослідження 2001 року проводилися у тій ділянці пам'ятки, яка розкопувалася у 1999-2000 рр. Цього року було зроблено три розкопи, в яких на глибині 0,6 м фіксувався культурний шар. У розкопі №1 було виявлено господарську яму №1, яка мала розміри 2x2 м і глибину 1,2 м від сучасної поверхні. Заповнення ями показало, що вона належить до межановицької культури. У прирізці до цього розкопу було відкрито комплекс ям, який мав довжину 7 м і ширину 5 м, а також глибину 1,94 м від денної поверхні. Форма і розміри цього об'єкту свідчать про те, що цей котлован викопано для спорудження напіверхземлянки, яка, судячи з керамічного матеріалу, належала носіям заліщицької групи середнього етапу розвитку Трипільля. Розкоп №2 дав можливість виявити невелику кількість археологічних об'єктів. Заслугує на увагу господарська яма овальної форми (довжина – 1,9; ширина – 1,72 м; глибина – 1,68 м від денної поверхні). У розкопі №3 основним об'єктом дослідження стала доволі велика господарська яма видовженої овальної форми (4,4x2,9 м, глибина 1,64-1,93 м від сучасної поверхні).

Господарські ями №2 і 4 були щільно заповнені великою кількістю кісток свійських і диких тварин, м'ясо яких було одним із основних продуктів харчування трипільців. За визначенням археозоолога, старшого наукового співробітника Інституту археології НАН України, кандидата історичних наук О.П.Журавльова у стаді, що належало жителям трипільського поселення поблизу Більшівців, перше місце відводилось великій рогатій худобі, кістки якої належали 26 особинам. Друге місце (23 особини) зайняв свійський кінь, не характерний для трипільських пам'яток цього періоду. Такою ж кількістю особин представлена свиня, а дрібна рогата худоба тільки 11 особинами. Серед свійських трапляються також кістки собаки (4 особини).

Поселенці полювали на оленя (18 особин), кабана (15 особин), річкового бобра (16 особин), тура (4 особини). Знайдено також невелику кількість кісток інших диких тварин (лося, ведмедя, борсука, лисиці, вовка, зайця, хом'яка).

Серед знахідок Трипільського загону досить велика колекція виробів з рогу і кістки, які були знайдені в ямах № 2 і 4. У цьому комплексі особливо виділяються дві мотики-кірки, виготовлені з рогу оленя. Ряд знарядь (проколки і прокрутки) призначені для виготовлення одягу та інших виробів зі шкіри, а невеликі лопатки, мабуть, використовувалися для створення ліпного керамічного посуду. Неподалік від розкопу 2001 року, ймовірно, знаходилася піч для випалу глиняного посуду, оскільки в одній із ям було знайдено уламки її поду з продухами.

Найбільш поширеною знахідкою є уламки керамічного посуду. Невелику кількість становлять фрагменти посуду культури лінійно-стрічкової кераміки з, так би мовити, “нотним орнаментом”. Найбільша кількість керамічних уламків належить до середнього етапу трипільської культури. Посуд цього етапу можна поділити на кухонний (незначний відсоток) та столовий. Кухонний посуд виготовлений з глиняного тіста зі значними рослинними та мінеральними домішками, прикрашений врізним та рельєфним орнаментом. Столовий посуд відрізняється краще підготовленим тістом, ретельністю у виготовленні і якіснішим випалом. На частині столового посуду зберігся розпис, в якому використано білий, червоний і чорний кольори. Знайдені також уламки керамічного посуду кошиловецької і томашівської груп пізнього етапу трипільської культури. Незначний відсоток керамічного матеріалу становлять уламки посуду межановицької культури бронзового віку.

У роботі експедиції, крім наукових працівників відділу археології Національного заповідника “Давній Галич”, брали участь студенти-практиканти I курсу історичного факультету нашого вузу. Лаборантами працювали студенти старших курсів – члени історико-археологічного гуртка “Antiqua”. Гостями Галицького загону експедиції були студенти-історики Гамбурзького університету (Німеччина), а Трипільського – студенти-археологи Торунського університету (Польща). Дослідження експедиції будуть продовжені.